

برخی از مهمترین نهادهای همکاری اقتصادی در آسیا

منیرالسادات میراحسنی*

همکاری‌های سازمان یافته منطقه‌ای، اغلب پس از جنگ جهانی دوم با هدف تأمین صلح گسترش پیدا کرد. البته رویکرد اولیه آنها سیاسی و امنیتی بود اما به تدریج همکاریهای اقتصادی و اهداف اجتماعی نیز در سایه آن گسترش یافت. کشورهای آسیایی نیز در پی این رویکرد، همکاری‌های اقتصادی مختلفی را در سطوح متفاوت پایه‌گذاری کردند. این همکاریها بر حسب نیاز و مراودت آنها، از توافقهایی دو جانبه و موافقت‌نامه‌های تجارت ترجیحی که در پائین‌ترین سطح توافقهایی چند جانبه است (مانند دی-هشت) تا موافقت‌نامه‌های تجاری منطقه‌ای و مناطق آزاد تجاری و ایجاد پیمانهای منطقه‌ای، قابل تمیز است. ایجاد جامعه اقتصادی آسیایی با هدف همکاری و در نهایت همگرایی اقتصادی، می‌تواند برای همه کشورهای منطقه منافع اقتصادی و در کنار آن منافع سیاسی در پی داشته باشد. بر همین اساس، کشور ما نیز با اتخاذ رویکرد برون‌گرای خود می‌کوشد تا با برقراری همکاری‌های دو جانبه و چند جانبه و نیز مشارکت فعال در پیمان‌های منطقه‌ای موجود، تحقق اهداف یادشده را عینیت بخشد.

واژه‌های کلیدی: نهادهای آسیایی اقتصادی، اسکاپ، موافقت‌نامه تجاری آسیا-اقیانوسیه، آسه‌آن، اکو، دی-هشت، شورای همکاری خلیج فارس، سارک، مجمع گفتگوی همکاری آسیایی.

۱. مقدمه

روند منطقه‌گرایی در چند دهه اخیر در قالب سازمانهای منطقه‌ای و جهانی رو به افزایش است. موج جهانی شدن و هم‌پیوندی با اقتصاد جهانی به نحوی است که کشورها احساس می‌کنند برای ورود به عرصه بین‌المللی، ورود به پیمانهای منطقه‌ای می‌تواند تسهیل‌کننده باشد. به این ترتیب منطقه‌گرایی هم اکنون از شاخصهای کلیدی اقتصاد جهانی است که سیطره خود را بر سیاستهای اقتصاد ملی تحمیل کرده است. در چنین شرایطی با برقراری هم‌پیوندیهای منطقه‌ای و با حذف موانع تعرفه‌ای و سایر موانع تجارت در منطقه، دسترسی بنگاههای تولیدی به بازارهای وسیع‌تر امکان‌پذیر و موانع

* کارشناس ارشد اتحادیه‌های تجاری بین‌المللی - دفتر تحقیقات و سیاستهای پولی و بازرگانی، معاونت امور اقتصادی - وزارت امور اقتصادی و دارایی

موجود در مسیر انتقال سرمایه و فن آوری در محدوده منطقه برداشته می‌شود. به این ترتیب در مجموع افقهای گسترده‌تری در برابر آحاد مختلف جامعه گشوده می‌شود و حتی ممکن است بی‌ثباتی‌های حاصل از تغییرات ادوار تجاری کشورها از بین رفته یا به حداقل برسد. به موازات گسترش همکاریهای منطقه‌ای در مناطق مختلف جهان، قاره آسیا نیز شاهد بسط و توسعه انواع همکاری در زمینه‌های مختلف اقتصادی، تجاری، مالی، صنعتی، فرهنگی و نظایر آن بوده است. در این میان می‌توان به ترتیبی نظیر بانکوک، آ. سه. آن، اکو، اسکاپ، شورای همکاری خلیج فارس، سارک، ای. سی. دی و گروه دی- هشت اشاره کرد.

۲. تاریخچه همکاری‌های اقتصادی آسیایی

پس تجربه‌های به دست آمده از دو جنگ جهانی و بحرانهای سی ساله بین این دو جنگ، شرایط نوینی پدید آمد و همکاری‌های سازمان یافته بین‌المللی که دولتها، قدرتهای اعمال‌کننده آن هستند، افزایش پیدا کرد. عقیده حاکم در آن مقطع این بود که تشکیل اتحادیه‌های منطقه‌ای نقش مهمی در تأمین صلح و امنیت کشورهای جهان بازی خواهد کرد.

در ابتدای امر به دلیل رقابتهای شدید سیاسی، امنیتی و اقتصادی بین دو بلوک شرق و غرب، همکاریهای منطقه‌ای بیشتر به حوزه همکاری‌های سیاسی- امنیتی متمایل شد و هر یک از دو بلوک با اولویت دادن به حفظ امنیت خود به ایجاد آن روی آوردند. تشکیل سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو، ۱۹۴۹)، پیمان سه جانبه امنیتی زلاندنو، استرالیا و آمریکا (آتروسن، ۱۹۵۱) و پیمان آسیای جنوب شرقی (سیتو، ۱۹۵۴) در راستای تحقق اهداف یادشده بود.

با این رویکرد ضرورت تشکیل اتحادیه‌های اقتصادی منطقه‌ای نیز بیش از پیش احساس شد و پس از تأسیس بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه (بانک جهانی)، صندوق بین‌المللی پول و نیز امضای موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات)، در سال ۱۹۵۷ میلادی پیمان رم بسته شد. این پیمان به تشکیل جامعه انرژی اتمی و جامعه اقتصادی اروپا و پس از آن جامعه تجارت آزاد اروپا در سال ۱۹۵۹ منتهی شد. با ورود جهان به دهه ۱۹۶۰ که از طرف مجمع عمومی سازمان ملل متحد به عنوان «دهه توسعه و عمران کشورهای در حال توسعه» شناخته شد، راهبرد منطقه‌گرایی رسمیت و سرعت بیشتری یافت و با تشکیل «کنفرانس توسعه و تجارت سازمان ملل متحد، آنکتاد» در سال ۱۹۶۴ و قوت گرفتن این باور در کشورهای در حال توسعه که برای رشد صنایع و تجارت باید همکاری و وحدت بین کشورهای در حال توسعه را تقویت کرد و همکاری‌های منطقه‌ای نزدیک‌تری را بنا کرد، زمینه‌های ایجاد همکاریهای مختلف منطقه‌ای در بین کشورهای آسیایی بیش از پیش پی‌گیری شد.

برخی از مهمترین نهادهای همکاری اقتصادی در آسیا ۶۳

۳. کمیسیون اقتصادی و اجتماعی آسیا و پاسیفیک (اسکاپ)

در سال ۱۹۴۷ کمیسیون اقتصادی سازمان ملل متحد برای آسیا و خاور دور (اکافه)^۱ در شهر شانگهای چین تأسیس شد و هدف آن تشویق کشورهای عضو به برقراری و تعمیق همکاری‌های اقتصادی میان یکدیگر بود. با افزوده شدن اهداف اجتماعی به دستور کار این کمیسیون نام آن در سال ۱۹۷۰ به عنوان جدید اسکاپ^۲ تغییر یافت.

کمیسیون اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد برای آسیا و اقیانوس آرام^۳، یکی از پنج کمیسیون منطقه‌ای سازمان ملل متحد است که به منظور ایجاد زمینه‌های همکاری و تفاهم در مسائل اجتماعی و اقتصادی بین کشورهای آسیا و اقیانوس آرام و راهنمایی و کمک به آنها، تأسیس شده است.

۳-۱. ساختار اسکاپ

چنان که گفته شد از زمان تغییر نام اکافه، هدفهای اجتماعی نیز به هدفهای اقتصادی کمیسیون افزوده شد و قلمرو آن گسترش یافت. مقر کمیسیون نیز در همان سال به دعوت دولت تایلند به بانکوک انتقال داده شد.

شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل در آسیا و اقیانوسیه (اسکاپ) بازوی توسعه منطقه‌ای سازمان ملل برای منطقه آسیا و اقیانوسیه محسوب می‌شود. در این سازمان ۶۲ کشور عضویت داشته که ۵۸ کشور در منطقه آسیا و اقیانوسیه قرار دارند. اسکاپ از ترکیه در غرب تا جزیره کریباتی اقیانوس آرام در شرق و از فدراسیون روسیه در شمال تا نیوزلند در جنوب را در بر گرفته است. از مجموع اعضای اسکاپ، ۵۳ کشور به عنوان عضو اصلی و ۹ کشور (بیشتر کشورهای منطقه اقیانوس آرام) به عنوان عضو وابسته شناخته می‌شوند.

۳-۲. عملکرد اسکاپ

در سال ۱۹۶۳ میلادی اکافه، نخستین دور مذاکرات شورای وزیران را در زمینه همکاری‌های اقتصادی در آسیا آغاز کرد. هدف از این نشست، این بود که کشورها بتوانند دیدگاه‌های خود را در رابطه با تشویق همکاری‌های منطقه‌ای مطرح کنند. در چهارمین دور از مذاکرات این شورا در دسامبر ۱۹۷۰ قطعنامه‌ای به تصویب رسید که به بیانیه کابل مشهور است و اکافه را که به اسکاپ تغییر نام داده بود به کارگیری ابزارها و اقدامات، برای تشویق تجارت درون گروهی و گسترش رويه‌های لازم برای همکاری اقتصادی فراخواند.

1. Economic Commission for Asia and the Far East (ECAFE)

2. Economic and Social commission for Asia and the Pacific (ESCAP)

3. United Nations Economic and Social Commission far Asia and the Pacific

بخش تجارت بین‌المللی اسکاپ به شناسایی توانمندیها در راستای آزادسازی تجاری در منطقه اقدام کرد و در سال ۱۹۷۱ کمیته بین‌الدولی^۱ به منظور گسترش تجارت تشکیل شد. همچنین بنا به توصیه این بخش، گروه مذاکرات تجاری^۲ نیز شکل گرفت. گروه مزبور نخستین بار در فوریه ۱۹۷۲ به کمک آنکناد آغاز به کار کرد و در نشست دوم گروه مذاکرات تجاری، قواعد اصلی آن پذیرفته شد و در اولین گام در اوت ۱۹۷۳، سیزده کشور از منطقه اسکاپ در دور سوم نشست گروه مذاکرات تجاری شرکت کردند که هدف آن کاهش تعرفه میان کشورهای شرکت کننده بود.

اهداف کلی برنامه ۲۰۰۶-۲۰۰۷ میلادی اسکاپ در سه کمیته مدیریت روند جهانی شدن، فقرزدایی و حل موضوعات و مسائل اجتماعی جدید، دنبال می‌شود که از مسائل و چالشهای مهم مربوط به آسیا می‌باشد. موضوعات مهمی نظیر حمل و نقل، توسعه صنعت گردشگری، بهداشت عمومی، توسعه پایدار در انرژی، نگاه زیست محیطی به صنعت و تجارت، تسهیلات تجاری و بازرگانی، خواسته‌های جامعه معلولان و اشتغال جوانان در این کمیسیون به طور جدی پی‌گیری می‌شود.

اسکاپ، کمیته‌ها و مؤسسه‌هایی نیز برای پیشبرد و اجرایی کردن اهداف خود ایجاد کرده است که از آنها می‌توان به مرکز هماهنگی منطقه‌ای برای تحقیق و توسعه در مورد غلات، حبوبات و ریشه‌ها در نواحی استوایی آسیا و پاسیفیک، مؤسسه آماری برای آسیا و پاسیفیک، مرکز آسیا و پاسیفیک و کمیته طوفانهای موسمی گرمسیری اشاره کرد. کمیته تجارت بین‌المللی کمیسیون نیز از زمان تأسیس، فعالیتهای خود را با تأکید بر رفع محدودیت تعرفه‌های گمرکی در میان دول عضو و نیز ترویج همکاری‌های پولی - منطقه‌ای، دنبال کرده است.

اهداف کلی اسکاپ در حال حاضر بر پایه تشویق و ترغیب توسعه اقتصادی و اجتماعی قرار گرفته است که با تأکید بر افزایش دسترسی به موقعیتهای و فرصتها برای افراد، جوامع و اقتصادهای منطقه آسیا و اقیانوس آرام دنبال می‌شود.

۴. موافقت‌نامه بانکوک (APTA)^۳

موافقت‌نامه بانکوک که در حال حاضر نام آن به موافقت‌نامه تجاری آسیا-اقیانوسیه^۴ تغییر یافته است، نخستین موافقت‌نامه تجارت ترجیحی^۵ چند جانبه میان کشورهای آسیایی است. این موافقت‌نامه در سال ۱۹۷۵ بین کشورهای بنگلادش، هند، سریلانکا، لائوس، جمهوری کره، فیلیپین و تایلند در بانکوک به تصویب رسید. با پیوستن جمهوری خلق چین در سال ۲۰۰۰ میلادی به این موافقت‌نامه، ضمن افزایش تعداد اعضا به هشت کشور، فصل جدیدی در تجدید حیات موافقت

1. Intergovernmental Committee
2. Trade Negotiation Group (TNG)
3. Bangkok Agreement
4. Asian-Pacific Trade Agreement (APTA)
5. Preferential Trade Agreement (PTA)

برخی از مهمترین نهادهای همکاری اقتصادی در آسیا ۶۵

نامه بانکوک به وجود آمد و اعضا امکان دسترسی ترجیحی به بازارهای دو کشور قدرتمند منطقه یعنی چین و هند و نیز کشورهای تازه صنعتی شده‌ای نظیر کره را به دست آوردند.

جدول ۱. برخی مؤلفه‌های تجاری گروه APTA

(تغییرات به درصد و ارزش به میلیون دلار)

	۲۰۰۶	۲۰۰۵	۲۰۰۴	۲۰۰۳	۲۰۰۲	۲۰۰۱	۲۰۰۰	۱۹۹۵	۱۹۹۰	۱۹۸۵	۱۹۸۰
تجارت داخلی اعضای گروه	-	۱۱۷۲۷۷	۹۹۳۶۹	-	-	-	۳۷۸۹۵	۲۱۷۲۸	۲۴۲۹	-	۷۸۳
سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی	-	۸۷۱۹۴	۷۴۵۴۱	۶۲۵۸۰	۶۱۹۶۲	۵۶۷۶۶	۵۳۷۳۶	-	۴۵۳۶	-	۲۰۴
ارزش صادرات گروه	۱۴۳۵۸۱۳	۱۱۶۱۹۹۶	۹۳۸۰۸۸	۷۰۳۵۶۱	۵۴۹۴۳۲	-	۳۷۶۰۰۹	-	۱۴۸۷۳۸	-	۴۶۰۴۵
تغییرات صادرات گروه	۱۱/۹۸	۱۱/۱۳	۱۰/۲۳	۹/۳۵	۸/۴۹	۷/۶۲	۷/۳۹	۶/۰۴	۴/۲۸	۳/۵۱	۲/۲۷
ارزش صادرات و واردات خدمات	۲۱۴۱۵۶	۱۷۸۹۳۸	۱۳۶۳۳۷	۱۰۵۶۳۵	۸۹۹۰۱	-	۷۹۵۷۷	-	۲۰۹۷۲	-	۷۹۵۷

Source: UNCTAD Handbook of Statistics 2006-2007

۴-۱. اهداف موافقت‌نامه بانکوک

اهداف موافقت‌نامه که در خود این سند بیان شده عبارت است از تشویق توسعه اقتصادی از طریق فرایند مستمر گسترش تجارت میان کشورهای در حال توسعه عضو اسکاپ، پیشبرد اقتصادی بین‌المللی و اتخاذ تدابیر آزادسازی تجاری متقابلاً سودمند و سازگار با نیازهای توسعه‌ای و تجاری فعلی و آتی آنها، با در نظر گرفتن منافع تجاری کشورهای ثالث، به ویژه سایر کشورهای در حال توسعه عضو اسکاپ.

به منظور دستیابی به این اهداف، دولت‌های شرکت‌کننده موافقت کرده‌اند یک برنامه توسعه تجارت چند جانبه میان خود بنا نهند و در زمینه‌هایی نظیر مدیریت گمرک، استاندارد کردن رویه‌ها و اقدامات مرتبط با تجارت دو جانبه، پذیرش تعرفه‌های مشترک و هماهنگ‌سازی قواعد مبدأ و دامیننگ گام بردارند.

۴-۲. ساختار و عملکرد موافقت‌نامه بانکوک

موافقت‌نامه بانکوک بزرگترین موافقت‌نامه تجاری ترجیحی جهان از نظر تعداد جمعیت است که حدود ۲/۵ میلیارد نفر را در برمی‌گیرد.

موافقت‌نامه بانکوک با ایجاد پیوند میان سه قدرت اقتصادی بزرگ آسیایی یعنی چین، هند و کره، زمینه آن را دارد که به یک نهاد برای کل منطقه آسیا-اقیانوس آرام تبدیل شود و فعالیتهای خود را در عرصه‌های مختلف تجارت گسترش دهد زیرا عضویت در آن برای تمام کشورهای در حال توسعه منطقه اسکاپ ممکن است.

با توجه به شرایط کنونی، احتمال زیادی دارد که این موافقت‌نامه به زودی به یک نهاد فراگیر در زمینه تجارت ترجیحی تبدیل شده و به این ترتیب بازار وسیعی در اختیار اعضای آن قرار گیرد. به همین دلیل تعدادی از کشورهای عضو اسکا پ که در گذشته به عنوان عضو ناظر در اجلاس‌های مختلف آن شرکت نموده‌اند، مانند کامبوج، مغولستان، فیجی، تایلند، اندونزی، نپال، پاکستان و حتی جمهوری اسلامی ایران، علاقه خود را برای عضویت دائم در آن ابراز داشته‌اند.

موافقت‌نامه بانکوک پیوندهای اقتصادی - تجاری میان شرق و جنوب آسیا را تقویت کرده و در واقع میان مناطق فرعی که در این پهنه گسترده شکل گرفته‌اند، ارتباط برقرار کرده و نقش پلی را برای دسترسی به بازار کشورهای دیگر ایفا می‌کند.

تمام کشورهای عضو موافقت‌نامه بانکوک به استثنای لائوس، عضو سازمان جهانی تجارت هستند و به همین دلیل سیاست تجاری اغلب آنها با نظام تجاری چند جانبه هماهنگ بوده و اقدامات لازم جهت تنظیم و تعدیل موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای صورت گرفته است.

از دیگر مشخصه‌های اعضا بانکوک، تفکیک آنها به دو گروه با درجه توسعه‌یافتگی بالا (چین، هند و کره جنوبی) و کمتر توسعه یافته (بنگلادش، لائوس و سریلانکا) است که در اعمال ترجیحات تجاری و تبادل امتیازات، مورد توجه قرار می‌گیرند.

با توجه به پذیرش درخواست ایران برای عضویت در سازمان جهانی تجارت، پیوستن ایران به موافقت‌نامه بانکوک، می‌تواند بستر مناسبی را برای بازنگری در ساختار تعرفه‌ها و کاهش تدریجی آنها به ویژه در بخش صنعت فراهم آورد!

۵. اتحادیه آسه آن

اتحادیه ملتهای جنوب شرقی آسیا (آ.سه. آن)، متشکل از ۱۰ کشور آسیایی است که در حال حاضر به عنوان سومین مرکز بازرگانی جهان به شمار می‌رود. این اتحادیه یکی از بزرگترین شرکای تجاری چین و کشورهای منطقه پاسیفیک و نیز اتحادیه اروپا محسوب می‌شود. کشورهای فیلیپین، مالزی و تایلند از بنیان‌گذاران این اتحادیه در سال ۱۹۶۷ هستند که با صدور اعلامیه بانکوک، «اتحادیه ملل جنوب شرقی آسیا» را در این سال تشکیل دادند و طی سالهای فعالیت اتحادیه، کشورهای اندونزی، سنگاپور، برونئی، ویتنام، میانمار، لائوس و کامبوج نیز به آ.سه. آن پیوستند.

برخی از مهمترین نهادهای همکاری اقتصادی در آسیا ۶۷

جدول ۲. وضعیت تجاری اعضای آسه آن

(ارقام به میلیون دلار و تغییرات به درصد)

کشور	۲۰۰۵		تغییرات سالانه		۲۰۰۶	
	صادرات	واردات	کل تجارت	صادرات	واردات	کل تجارت
برونئی	۶۳۶۹۳	۱۵۰۳۱	۷۸۷۲۴	۹۱۰۸۳	۱۴۸۸۹	۱۵۰۷
کامبوج	۳۰۹۱۵	۲۸۲۴۸	۵۹۱۶۲	۶۴۳۷۴	۲۹۲۳۰	۸/۸
اندونزی	۸۵۶۶۰	۵۷۷۰۰۹	۱۴۳۳۶۰۸	۱۶۱۸۶۴/۱	۶۱۰۶۵/۵	۱۲/۹
لائوس	۱۷۴/۱	۷۰۱/۹	۸۷۵/۹	۹۹۰/۲	۵۸۷/۵	۱۳
مالزی	۱۴۰۴۷۰/۵	۱۱۴۲۱۳/۱	۲۵۴۶۸۳/۶	۲۸۵۵۴۳	۱۲۸۳۱۶/۱	۱۲/۱
میانمار	۳۱۲۳۸	۱۶۲۲/۹	۳۲۸۵۶	۵۳۰/۲	۲۱۱۵/۵	۱۸/۴
فیلیپین	۴۱۲۵۴/۷	۳۴۴۱۸/۲	۸۸۶۷۲/۹	۹۹۱۸۳/۸	۵۱۷۷۳/۷	۱۱/۹
سنگاپور	۲۲۹۸۰۴/۱	۲۰۰۱۶۲/۸	۲۲۹۹۶۶/۹	۵۱۰۸۹/۹	۲۳۸۶۸۲	۱۸/۶
تایلند	۱۰۹۶۲۲/۶	۱۱۷۹۹۰/۹	۲۲۷۶۱۳/۵	۲۴۸۶۸۸/۳	۱۳۷۱۰۸۸	۹/۳
ویتنام	۲۸۵۷۶/۵	۳۲۵۹۳/۹	۶۱۱۷۰/۴	۷۷۲۷۰/۵	۴۰۲۳۶/۸	۲۶/۳
آسه آن	۶۴۸۱۳۷	۵۷۶۷۲۲/۴	۱۲۲۴۸۹۰/۴	۱۴۰۴۸۰۵/۷	۶۵۴۰۹۷/۸	۱۴/۷

Source: www.aseansec.org

جدول ۳. برخی شاخصهای کلان آسه آن

(ارقام به میلیون دلار و تغییرات به درصد)

کشور	وسعت کیلومتر مربع	جمعیت هزار	رشد سالانه جمعیت درصد	تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری میلیون دلار	تولید ناخالص داخلی سرانه به قیمت جاری دلار	سرمایه گذاری مستقیم خارجی جاری	
						میلیون دلار	میلیون دلار
	۲۰۰۶	۲۰۰۶	۲۰۰۶	۲۰۰۶	۲۰۰۶	۲۰۰۶	۲۰۰۶
برونئی	۵۷۶۵	۳۸۳	۳/۵	۱۱۵۷۱/۸	۳۰۲۱۳/۶	۲۵۰۹۴/۱	۴۳۳/۵
کامبوج	۱۸۱۰۳۵	۱۴۱۶۳	۲/۵	۷۲۵۶/۳	۵۱۲/۳	۳۲۲۶	۴۸۳/۲
اندونزی	۱۸۹۷۵۴	۲۲۲۰۵۱	۱/۳	۲۶۴۲۵۸/۸	۱۶۴۰/۴	۴۲۲۱/۳	۵۵۵۶/۲
لائوس	۲۳۶۸۰۰	۶۱۳۵	۲/۵	۳۵۲۱/۸	۵۷۴	۲۳۳۲/۱	۱۸۷/۴
مالزی	۳۳۰۲۵۲	۲۶۶۸۶	۲/۱	۱۵۶۹۲۴/۲	۵۸۸۰/۴	۱۲۱۸۴/۹	۶۰۵۹/۷
میانمار	۶۷۶۵۷۷	۵۷۲۸۹	۲/۳	۱۱۹۵۱	۲۰۸/۶	۱۹۵۸/۸	۱۴۳
فیلیپین	۳۰۰۰۰۰	۸۶۹۱۰	۲	۱۱۷۴۵۷/۱	۱۳۵۱/۵	۵۳۳۲/۷	۲۳۴۵
سنگاپور	۷۰۴	۴۴۴	۳/۳	۱۳۲۲۷۳/۴	۲۹۴۹۹/۶	۲۳۳۷۹/۶	۲۴۰۵۵/۴
تایلند	۵۱۳۲۵۴	۶۵۲۳۳	۰/۷	۲۰۶۶۴۵/۱	۳۱۶۷/۸	۹۱۶۳/۵	۱۰۷۵۶/۱
ویتنام	۳۲۹۳۱۵	۸۴۲۲۲	۱/۳	۶۰۹۶۵/۲	۷۲۳/۹	۳۳۷۳/۳	۲۴۶۰
آسه آن	۴۶۴۴۵۶	۵۶۷۵۵۷	۱/۵	۱۰۷۲۸۲۴/۷	۱۸۹۰/۳	۵۲۱۰/۲	۵۲۳۷۹/۵

Source: www.aseansec.org

۵-۱. انگیزه‌های تشکیل آسه آن

وحدت نظری که بین کشورهای بنیان‌گذار اتحادیه آسه آن به وجود آمد، حاصل عوامل مختلفی بود. از مهم‌ترین عوامل در این مورد می‌توان تأکید بر استقلال و امنیت کشورهای منطقه برای جلوگیری از بی‌نظمی‌های داخلی را عنوان کرد که منشأ بیشتر آنها شورشهای کمونیستی یا نژادی و قومی بود. عامل مهم دیگر جلوگیری از نفوذ و مداخله قدرتهای بزرگ به کشورهای منطقه بوده است.

۵-۲. اهداف آسه آن

در اعلامیه بانکوک و یا به عبارت دیگر، اعلامیه آسه آن، برای اتحادیه اهدافی به این ترتیب یادآوری می‌شود:

- تشریح رشد اقتصادی، پیشرفت اجتماعی و توسعه فرهنگی منطقه از طریق تلاشهای مشترک و بر پایه برابری و مشارکت به منظور تحکیم پایه‌های صلح و بهروزی ملتهای جنوب شرقی آسیا.
- توسعه همکاری‌های مشترک و کمکهای متقابل در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فنی، علمی و اداری مورد علاقه طرفین.

- کمک متقابل از طریق فراهم کردن تسهیلات تحقیقاتی و آموزشی در امور حرفه‌ای، فنی و اداری.
- مشارکت مؤثرتر اعضا برای بهره‌برداری بیشتر از منابع کشاورزی و صنایع، توسعه تجاری نظیر بررسی مسائل تجارت جهانی کالا، بهبود حمل و نقل و ارتباطات و ارتقاء سطح زندگی مردم.
- گسترش مطالعات در رابطه با شرق آسیا.

- حفظ و ایجاد همکاری نزدیک و سودمند با سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای موجود که اهداف و مقاصد مشابهی دارند و بررسی راههای همکاری هر چه بیشتر بین کشورهای عضو.

۵-۳. دستاوردهای اتحادیه آسه آن

- اتحادیه آسه آن پس از حدود ۳۵ سال فعالیت و کسب تجربه، در حال حاضر در پی آن است که به یک سازمان منطقه‌ای کلیدی در زمینه توسعه مبدل شود.

- این اتحادیه با وسعت حدود ۴/۵ میلیون کیلومتر مربع و جمعیتی برابر ۵۶۰ میلیون نفر در سال ۲۰۰۶ به تولید ناخالص داخلی ۱/۰۷۳ تریلیون دلاری دست یافت که نسبت به سال قبل ۶ درصد رشد داشته است. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی این اتحادیه در سال ۲۰۰۶ با رشد ۲۷/۵ درصدی نسبت به سال قبل به حدود ۱۱/۳ میلیارد دلار رسید.

- اعضای اتحادیه آسه آن در حالی که از ارتباطات اقتصادی مناسبی که با یکدیگر دارند، بهره‌مند می‌شوند، از نفوذ سیاسی قوی نیز برخوردار هستند. لازم به یادآوری است که این دو مؤلفه پیش‌نیاز ضروری برای افزایش توسعه منطقه‌ای محسوب می‌شود.

برخی از مهمترین نهادهای همکاری اقتصادی در آسیا ۶۹

- به رغم اختلافهای فرهنگی، تجربه مستعمره‌ها و تنشهای منطقه بعد از جنگ جهانی دوم، تشکل آسه آن در تثبیت اوضاع منطقه بسیار مؤثر بوده است.

۶. سازمان همکاری اقتصادی اکو^۱

سازمان اکو، یک سازمان منطقه‌ای اقتصادی است که کشورهای ایران، پاکستان، ترکیه، آذربایجان، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان، ازبکستان و افغانستان را در برمی‌گیرد. این سازمان در سال ۱۹۸۵ میلادی توسط سه کشور ایران، پاکستان و ترکیه برای گسترش همکاری‌های اقتصادی، فنی و فرهنگی میان اعضاء تأسیس شد. سازمان همکاری اقتصادی اکو در واقع ادامه فعالیت «سازمان همکاری عمران منطقه‌ای» یا آر سی دی^۲ است که در سال ۱۹۶۴ در آنکارا و به توصیه ایران، سنگ بنای آن گذاشته شد.

جدول ۴. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اعضای اکو (میلیارد دلار)

کشور	سال	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵
افغانستان		NA	NA	NA	۱۳۶/۵	۲۳۵/۴	۱۷۳/۷
آذربایجان		۶۶۴	۸۹۹/۸	۲۰۱۱/۹	۳۰۱۷/۸	۴۱۹۲	۴۱۶۱/۵
ایران		۳۹	۶۱	۵۴۸	۴۸۲	۹۹/۶	۳۰
قزاقستان		۱۳۷۸/۱	۲۸۶۰/۶	۲۱۶۳/۸	۲۲۱۳/۳	۵۳۹۱/۵	۱۷۲۱/۱
قرقیزستان		۸۹/۶	۹۰/۱	۱۱۵/۷	۱۴۷	۱۷۵/۶	۲۱۰/۳
پاکستان		۴۶۹/۹	۳۲۲/۵	۴۸۴/۷	۷۹۸	۹۴۹	۱۵۲۴
تاجیکستان		۲۳/۲	۸/۱	۳۶/۱	۳۱/۶	۲۲/۴	۵۴/۵
ترکیه		۱۱۲	۲۸۵۵	۹۶۲	۱۲۵۳	۱۹۷۸	۸۶۳۸
ترکمنستان		۱۲۶	۱۷۰	۱۰۰	۱۰۰	-۱۵/۳	۶۱/۵
ازبکستان		۷۵	۸۳	۶۵	۷۰	۱/۱۷	۴۵/۴
منطقه اکو		۲۸۷۷	۷۳۵۰	۴۶۷۷	۸۲۴۹	۱۳۰۳۰	۱۶۶۲۰

www.eco.org

منشور سازمان جدید، الهام گرفته از پیمان ازمیر (منشور پیمان اولیه آر. سی. دی) است. وجود منافع مشترک، مراتب مودت موجود میان سه کشور عضو اولیه، وجود پیوندهای دیرین تاریخی و فرهنگی و مذهبی، همجواری و نیز قرار گرفتن در یک منطقه حساس استراتژیک از عوامل مؤثر در ایجاد این همکاری اقتصادی در ابتدای امر بوده است.

1. Economic Cooperation Organization (ECO)
2. Regional Cooperation for Development (RCD)

۱-۶. عملکرد اکو

از هنگام تشکیل سازمان همکاری اقتصادی در بهمن ۱۳۶۳ تا تصویب پروتکل اصلاحی پیمان از میر در سال ۱۳۶۹، این سازمان فعالیت چشم‌گیری نداشت. حتی پس از آن نیز تا پیوستن کشورهای آسیای مرکزی و آذربایجان و افغانستان، تنها اجلاس‌های مشترک مقامات و مسئولان ذی ربط نشان‌دهنده ادامه فعالیت این سازمان بود.

جدول ۵. نرخ رشد تولید ناخالص داخلی اعضای اکو (درصد)

کشور	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵
افغانستان	NA	-۲۰	۲۸/۶	۱۴/۳	۹/۴	۱۴/۵
آذربایجان	۱۱/۱	۹/۹	۱۰/۶	۱۱/۲	۱۰/۲	۲۶/۴
ایران	۵/۹۳	۵/۳۸	۷/۸۳	۸/۰۳	۶/۵	۵/۴
قزاقستان	۹/۸	۱۳/۵	۹/۸	۹/۳	۹/۶	۹/۴
قرقیزستان	۵/۴	۵/۳	۰	۷	۷	-/۲
پاکستان	۳/۹۱	۲	۳/۱	۴/۷	۷/۵	۸/۶
تاجیکستان	۸/۳	۹/۶	۱۰/۸	۱۱	۱۰/۳	۶/۷
ترکیه	۷/۴	-۷/۵	۷/۹	۵/۸	۸/۹	۷/۴
ترکمنستان	۱۸/۶	۲۰/۴	۱۵/۸	۱۷/۱	۱۴/۷	۹/۶
ازبکستان	۳/۸	۴/۲	۴	۴/۲	۷/۷	۷
منطقه اکو	۶/۲	۱/۱	۷/۳	۶/۹	۸	۷/۶

www.eco.org

پس از گسترش سازمان اکو، در واقع مرحله تازه‌ای از فعالیت این سازمان آغاز شد. گردآمدن ۱۰ کشور، در یکی از حساس‌ترین مناطق استراتژیک جهان، سبب توجه روزافزون به این سازمان در سطح آسیا و جهان شد. به این ترتیب منطقه اکو در مسیر اتصال بازارهای شرق و غرب و شمال و جنوب قرار گرفت، به گونه‌ای که در یک سوی آن بازارهای عظیم چین و ژاپن و کشورهای تازه‌صنعتی شده چین و جنوب شرقی آسیا و در سوی دیگر شبه قاره هند و بازارهای کشورهای خلیج فارس و آفریقا قرار داشت و دسترسی به آبراههای خلیج فارس و اقیانوس هند و اروپا، توان و ظرفیت بالقوه چشم‌گیری به این سازمان بخشید.

۲-۶. دستاوردهای اکو

از مهم‌ترین دستاوردهای اقتصادی اکو می‌توان به طرح تأسیس بانک تجارت و توسعه اکو، به منظور تأمین هزینه طرح‌های مشترک که در حال نهایی و اجرایی شدن است اشاره کرد. امضای پروتکل تعرفه‌های ترجیحی به منظور توسعه روابط تجاری، تصویب طرح کاهش ۱۰ درصد از

برخی از مهمترین نهادهای همکاری اقتصادی در آسیا ۷۱

عوارض گمرکی، تصویب طرح کویته در مورد گسترش همکاری‌های اقتصادی به عنوان اولین سند راهبرد اقتصادی در اکو، تشکیل اتاق بازرگانی اکو، ایجاد شبکه اطلاعات تجارت و سرمایه‌گذاری برای منطقه اکو، موافقت‌نامه تجاری اکو، موافقت‌نامه حمایت و ارتقاء سرمایه‌گذاری خارجی در منطقه اکو، تصویب موافقت‌نامه تجارت ترانزیت، تصویب طرح توسعه شبکه حمل و نقل جاده‌ای، تدوین طرح عمل همکاری اعضای در بخش کشاورزی و استراتژی صنعتی، تصویب طرح عمل همکاری اعضای در بخش کشاورزی و راهبرد صنعتی، تصویب طرح تشکیل بیمه انکایی اکو، برقراری و توسعه روابط با دیگر سازمانهای منطقه‌ای و بین‌المللی و تشکیل صندوقهایی نظیر حمایت‌های ویژه اکو، بازسازی افغانستان و انجام مطالعات امکان‌سنجی، از سایر دستاوردهای اقتصادی سازمان همکاری اقتصادی اکو طی سالهای فعالیت آن است.

از مهم‌ترین دستاوردهای غیراقتصادی اکو می‌توان به تشکیل مؤسسه فرهنگی اکو، تأسیس بنیاد علمی اکو، تصویب طرح جامع منطقه‌ای کنترل مواد مخدر، مؤسسه آموزشی اکو و تأسیس مرکز منطقه‌ای هواشناسی اشاره کرد.

۳-۶. اکو و روابط خارجی آن

در مورد روابط خارجی اکو لازم است یادآوری شود که عهدنامه ازبکستان، ایجاد و گسترش روابط اکو با دیگر سازمان‌های منطقه‌ای را توصیه کرده است. در همین راستا، سازمان همکاری اقتصادی به عنوان عضو ناظر با سازمان ملل متحد مشارکت می‌کند. به علاوه اکو، روابط سازمان یافته‌ای با نهادهای منطقه‌ای مانند اسکاپ، یونیسف^۱، یوپنا^۲، یوان دی پی^۳، بانک توسعه اسلامی و نظایر آنها دارد. در همین ارتباط، یادداشت تفاهم همکاری بین اکو و برخی نهادهای منطقه‌ای به امضاء رسیده است. همچنین با همکاری و نظارت اسکاپ، مکانیزم نشست‌های منطقه‌ای مشورتی بین رؤسای اجرایی سازمانهای زیر منطقه‌ای آسیا ایجاد شده است. در طی این نشست‌ها، زمینه‌های مشترک همکاری در سطح منطقه‌ای به‌ویژه در چهار محور تجارت و سرمایه‌گذاری، انرژی، حمل‌ونقل و توسعه منابع انسانی، مشخص و راههای همکاری در این محورها شناسایی شده‌اند.

در حال حاضر کشورهای ترکیه، پاکستان و قرقیزستان به عضویت کامل سازمان جهانی تجارت جهانی درآمده‌اند. علاوه بر این، کشورهای آذربایجان، قزاقستان، ازبکستان، تاجیکستان، افغانستان و ایران نیز پس از پذیرش تقاضای عضویت، به عنوان عضو ناظر سازمان جهانی تجارت در جلسات شرکت می‌کنند. در میان اعضای اکو تنها کشور ترکمنستان است که در این مورد اقدامی انجام نداده است.

1. United Nations Children's Fund (UNICEF)
2. United Nations Population Fund (UNFPA)
3. United Nations Development Programme (UNDP)

۷. موافقت‌نامه تجارت ترجیحی گروه دی هشت^۱

موافقت‌نامه تجارت ترجیحی دی هشت^۱، جوان‌ترین تشکل اقتصادی در بین کشورهای در حال توسعه مسلمان به شمار می‌رود که از نظر قلمرو جغرافیایی در طیفی فرامنطقه‌ای و عدم وحدت مکانی، دارای موقعیت انحصاری است.

این موافقت‌نامه بین هشت کشور در حال توسعه مسلمان یعنی ایران، ترکیه، پاکستان، بنگلادش، اندونزی، مالزی، مصر و نیجریه در خرداد ۱۳۷۶ (ژوئن ۱۹۹۷) با برگزاری اولین اجلاس سران گروه در استانبول ترکیه آغاز به کار کرد.

۷-۱. اهداف موافقت‌نامه دی هشت

از اهداف مهم و اساسی گروه، تقویت و ارتقای جایگاه کشورهای در حال توسعه مسلمان در اقتصاد جهانی، ایجاد تنوع و فرصت‌های جدید در روابط تجاری، افزایش مشارکت در تصمیم‌گیری در سطح بین‌المللی و تأمین استانداردهای بهتر زندگی (رفاه عمومی) برای مردم کشورهای عضو را می‌توان برشمرد. اهداف گروه دی ۸ براساس بیانیه منتشر شده در اولین اجلاس سران شامل توسعه اقتصادی، اجتماعی، تقویت موقعیت کشورهای در حال توسعه در اقتصاد جهانی، ایجاد تنوع در روابط بازرگانی، تقویت حضور در تصمیم‌سازی در سطح بین‌المللی و ارتقاء سطح زندگی مردم کشورهای عضو با توجه به این اصول خواهد بود: صلح به جای منازعه، گفتگو به جای رویارویی، همکاری به جای استعمار، عدالت به جای بی‌عدالتی، تساوی به جای تبعیض و مردم‌سالاری به جای اقتدارگرایی.

۷-۲. عملکرد و دستاوردهای گروه دی-هشت

- گروه کشورهای موسوم به دی-هشت، که در واقع از تشکیلات جانبی سازمان کنفرانس اسلامی است درصدد است تا همکاری بین کشورها را از شرق آسیا تا آفریقا گسترش دهد.
- تمام اعضای گروه دی-هشت عضو سازمان کنفرانس اسلامی هستند و به جز دو کشور نیجریه و اندونزی سایر اعضاء طرف موافقت‌نامه نظام ترجیحات تجاری سازمان کنفرانس اسلامی هستند.
- تمام اعضای گروه دی-هشت، عضو سازمان تجارت جهانی هستند (ایران عضو ناظر است).
- گروه کشورهای عضو دی-هشت در مجموع ۷/۵ میلیون کیلومتر مربع وسعت دارد که حدود ۵/۶ درصد از کل مساحت جهان می‌باشد.
- جمعیت اعضای گروه دی هشت در سال ۲۰۰۳ حدود ۸۶۶/۸ میلیون نفر بوده که در مقایسه با جمعیت ۶/۳ میلیارد نفری جهان تقریباً ۱۴ درصد از کل جمعیت جهان را به خود اختصاص داده

1. Eight Developing Countries (D8).

۲. این موافقت‌نامه بین هشت کشور در حال توسعه منعقد شده است که شش کشور از قاره آسیا و دو کشور از قاره آفریقا هستند.

برخی از مهمترین نهادهای همکاری اقتصادی در آسیا ۲۳

است. چهار کشور از بین هشت کشور عضو، بالای یکصد میلیون نفر و یک کشور بیش از ۲۰۰ میلیون نفر جمعیت دارد.

- تولید ناخالص داخلی کشورهای عضو در سال ۲۰۰۳ حدود ۹۵۱ میلیارد دلار تخمین زده شده است. به این ترتیب حدود ۳ درصد اقتصاد جهان در اختیار کشورهای دی - هشت است. ترکیه با ۲۴۰/۴ میلیارد دلار بیشترین و بنگلادش با ۵/۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۳ کمترین تولید ناخالص داخلی را در بین گروه به خود اختصاص داده‌اند.

- از سال ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۳ گروه کشورهای دی هشت به طور متوسط ۳/۶۳ درصد از متوسط ارزش صادرات غیرنفتی را در جهان به خود اختصاص داده‌اند.

- گروه دی - هشت، دارای سه رکن اصلی اجلاس سران، شورای وزیران خارجه و کمیته‌ها (متشکل از کارشناسان ارشد هر کشور) است. تا سال ۲۰۰۶ پنج اجلاس سران برگزار شده است.

- طی دوران ۲۰۰۳-۱۹۹۳ بیشترین نرخ رشد اقتصادی به بنگلادش، مصر و مالزی با بیش از ۴/۵ درصد و کمترین رشد به اندونزی، ترکیه و نیجریه، اختصاص داشته است.

۸. شورای همکاری خلیج فارس^۱

شورای همکاری خلیج فارس شورایی متشکل از کشورهای عربی است که با اهداف امنیتی تأسیس شد. این شورا از شش کشور امارات متحده عربی، عربستان سعودی، بحرین، قطر، عمان و کویت تشکیل شده است. هر چند زمینه‌های تشکیل چنین شورایی به دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ بازمی‌گردد، با این حال شورای همکاری خلیج فارس در سال ۱۹۸۱ و با هدف همگرایی و وحدت در زمینه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی کشورهای عربی عضو تأسیس شد.

۸-۱. اهداف شورای همکاری خلیج فارس

براساس منشور شورا، از مهم‌ترین اهداف شورای همکاری خلیج فارس، ایجاد همگرایی و ارتباط میان کشورها در تمامی زمینه‌ها و تقویت روابط میان ملل آنها و نیز تدوین مقررات مشابه و مشترک در بخشهای مختلف نظیر اقتصاد، مالی، تجاری، گمرک، گردشگری، قانون‌گذاری و تقویت پیشرفتهای علمی و فن‌آوری بخش‌های صنعت، معادن، کشاورزی و آب است.

۸-۲. عملکرد شورای همکاری خلیج فارس

فعالیت شورای همکاری خلیج فارس بخش‌ها و عرصه‌های مختلف اقتصادی را تحت پوشش قرار می‌دهد. همکاری‌های اقتصادی در حقیقت به عنوان ستونهای اصلی فعالیت مشترک شورا قلمداد می‌شود. اولین گام در فرایند همگرایی اقتصادی در سال ۱۹۸۳ توسط کشورهای عضو برداشته شد که با تشکیل منطقه آزاد با هدف معافیت کالاهای اعضاء از تعرفه‌ای گمرکی آغاز شد.

1. Persian Gulf Cooperation Council (GCC)

در سال ۱۹۹۹ کشورهای عضو شورا جدول زمانی تأسیس اتحادیه گمرکی را تنظیم کردند که در حقیقت به منزله دومین سطح همگرایی است. اقدامات دیگری نظیر ایجاد بازار مشترک، اجرای طرح شهروند اقتصادی خلیج فارس، سیاست مشترک کشاورزی، راهبرد متحد توسعه صنعتی و چارچوب کلی راهبرد جمعیت شورا و راهبرد جامع بلندمدت توسعه برای سالهای ۲۰۰۰-۲۰۲۵ نیز جزو برنامه‌های اعضای شورا در این مورد است.

کشورهای عضو این شورا با متحد ساختن قوانین و مقررات صنعتی خویش و توزیع صنایع در سراسر کشورهای عضو و با تشویق به ایجاد پروژه‌های پایه براساس مزیت‌های نسبی اقتصادی، در راستای ارتقاء همکاری‌های صنعتی خود می‌کوشند.

از آنجا که کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس ۴۵ درصد از ذخایر نفت و ۱۴ درصد از ذخایر گاز دنیا را دارا هستند، همکاری در این بخش قابل توجه است. هماهنگ‌سازی سیاستها در تمامی مراحل صنعت نفت و اتخاذ یک سیاست و موضع واحد نفت در بازارهای بین‌المللی از اهداف همکاری‌های اعضا در این بخش است.

ایجاد پروژه‌های زیر بنایی شامل ایستگاههای تولید برق و آب شیرین کن نیز در راستای هماهنگ‌سازی فعالیتهای اقتصادی و دستیابی به توسعه اقتصادی مشترک، از همکاری‌های اعضا در بخش برق و آب است. این کشورها در حوزه‌های مالی و پولی و نیز در بخش حمل و نقل و ارتباطات و همچنین در زمینه برنامه‌ریزی و توسعه، همکاری‌های قابل توجهی داشته‌اند.

به طور کلی دستاوردهای همکاری‌های اعضای شورای همکاری خلیج فارس در موارد زیر خلاصه می‌شود:

- تلاش در جهت دستیابی به یک تعرفه یکسان گمرکی و تأسیس اتحادیه گمرکی،
- ایجاد منطقه آزاد تجاری،
- موافقت‌نامه مالکیت اتباع کشورهای عضو بر مستغلات،
- اتصال شبکه‌های تولید برق در کشورهای عضو،
- اتخاذ سیاست و رفتار هماهنگ نسبت به نیروی کار، دارایی و مالکیت اشخاص، بیمه اجتماعی و بهداشت و زمان‌بندی برای اجرای اتحادیه پولی و مالی واحد.

۹. اتحادیه همکاری منطقه‌ای جنوب آسیا (سارک)^۱

اتحادیه جنوب آسیا برای همکاری منطقه‌ای با شرکت کشورهای هند، پاکستان، بنگلادش، سریلانکا، بوتان، مالدیو و نپال، در ۸ دسامبر ۱۹۸۵ آغاز به کار کرد. کشور افغانستان نیز درخواست خود را برای عضویت در این پیمان منطقه‌ای ارسال کرده است و به عنوان عضو ناظر به عنوان هشتمین عضو سارک، به این گروه اقتصادی می‌پیوندد.

1. South Asian Association for Regional Cooperation (SAARC)

۹-۱. ساختار پیمان منطقه‌ای جنوب آسیا

در حال حاضر منطقه سارک با جمعیتی بیش از ۱/۴ میلیارد نفر، دارای بیشترین میزان فقر در جهان است که این جمعیت بیش از ۴۳ درصد سطح فقر در قاره آفریقا است. شرایط موجود بین‌المللی، نظیر سرازیر شدن سرمایه‌های خارجی به آسیا و به ویژه جنوب و جنوب شرق این قاره، همکاری‌های بیشتر میان کشورهای عضو سارک را ضروری کرده است. این اتحادیه بر آن است تا با پیروی از الگوهای آسه آن و اپک، برای دستیابی به چشم‌انداز سارک در سال ۲۰۱۰ همکاری‌های اقتصادی را فراتر از هر اولویتی پیگیری کند و به طور کامل، اختلافات سیاسی را کنار بگذارد.

از اقدامات مؤثر سارک در این زمینه، تشکیل یک بلوک تجاری در سال ۱۹۹۵ بود که براساس آن، اعضای اتحادیه با امضای موافقت‌نامه تعرفه ترجیحی، تعرفه گمرکی بیش از ۱۷۰۰ کالا را کاهش دادند و موافقت کردند به پیروی از آسه آن، منطقه تجارت آزاد جنوب آسیا را از سال ۲۰۰۰ تشکیل دهند.

۹-۲. اهداف پیمان منطقه‌ای جنوب آسیا

اهداف پیمان منطقه‌ای جنوب آسیا را می‌توان در این موارد خلاصه کرد: ارتقاء رفاه مردم جنوب آسیا و بهبود کیفیت زندگی آنها، تسریع رشد اقتصادی، توسعه اجتماعی و فرهنگی در منطقه و فراهم کردن فرصت زندگی شرافتمندانه برای آنها، ارتقاء و تحکیم خود اتکایی جمعی میان کشورهای جنوب آسیا، کمک به اعتماد متقابل، تفاهم و درک مشکلات اعضاء، ارتقاء همکاری و کمک متقابل در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فنی و علمی، تحکیم همکاری با سایر کشورهای در حال توسعه و تحکیم همکاری میان اعضاء در مجامع بین‌المللی در رابطه با موضوع‌های مورد علاقه.

۹-۳. زمینه‌های همکاری اعضاء پیمان منطقه‌ای جنوب آسیا

حوزه‌های همکاری کشورهای پیمان منطقه‌ای جنوب آسیا در ۱۲ بخش به این شرح است:

جدول ۶. برخی مؤلفه‌های تجاری گروه سارک

(ارزش به میلیون دلار و تغییرات به درصد)

شرح	۱۹۸۰	۱۹۹۰	۱۹۹۵	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶
تجارت تجارت داخلی اعضاء گروه	۶۱۳	۸۶۳	۲۰۲۴	۲۵۹۳	-	-	-	۵۷۰۶	۷۰۶۲	-
سرمایه گذاری مستقیم خارجی	۱۹۴	۵۷۵	-	۴۶۵۸	۶۴۱۴	۶۹۸۲	۵۷۲۷	۷۳۰۱	۹۷۶۴	-
ارزش صادرات گروه	۱۳۱۲۹	۲۷۴۹۳	-	۶۴۲۵۳	-	۷۱۸۹۹	۸۴۰۳۶	۱۰۵۰۵۵	۱۳۲۴۶۵	۱۵۷۷۱۶
تغییرات صادرات گروه	۰/۶۵	۰/۷۹	۰/۹	۱	۱/۰۲	۱/۱۱	۱/۱۲	۱/۱۵	۱/۲۷	۱/۳۲
ارزش صادرات و واردات خدمات	۴۷۷۳	۷۲۱۹	-	۲۰۶۸۸	-	۲۴۷۲۱	۲۹۶۱۶	۳۵۵۹۱	۶۳۳۹۶	۷۹۳۰۷

Source: UNCTAD Handbook of Statistics 2006-2007.

- توسعه کشاورزی و روستایی: در زمینه مدیریت منابع آب، ایجاد بانک منطقه‌ای غذا، تبادل داوطلبان توسعه روستایی و پروژه مشترک فرآوری شیر.
- اطلاعات و مخابرات: نگاه به مخابرات به عنوان یک فرایند چند وجهی برای افزایش توسعه اجتماعی، اقتصادی در منطقه و راهبرد جامع همکاری با هدف ارتقاء همکاری اعضا در زمینه مخابرات.
- اقتصادی: تشکیل کمیته همکاری‌های اقتصادی با هدف هماهنگ کردن همکاری‌های اقتصادی، کمیته کارشناسی تجارت آزاد جنوب آسیا و شورای وزیران تجارت آزاد با هدف اجرای تجارت آزاد میان اعضا، ساز و کار وزرای امور مالی با هدف هماهنگ کردن همکاری‌ها در زمینه مالی، گروه دائمی استانداردها با هدف هماهنگ‌سازی استانداردها و گروه همکاری گمرکی با هدف یکسان‌سازی قوانین و مقررات گمرکی.
- انرژی: برنامه همکاری انرژی شامل تبادل تجارت و دیدگاهها در مورد سیاستهای انرژی، امکان ایجاد مرکز انرژی سارک، بررسی موانع منابع انرژی‌های تجدیدپذیر و افزایش کارایی انرژی - محیط زیست: کمیته فنی محیط زیست در سال ۱۹۹۲ تأسیس شد و تاکنون در مورد دلایل و نتایج معایب طبیعی و حمایت از محیط زیست و نیز پیرامون تأثیر گازهای گلخانه‌ای و اثر آن بر منطقه مطالعاتی انجام داده است. برنامه عمل حفظ محیط زیست نیز به تأسیس دو مرکز منطقه‌ای شامل مرکز مدیریت مناطق ساحلی در مالدیو و مرکز جنگلداری سارک در بوتان انجامیده است.
- توسعه منابع انسانی: کمیته فنی آموزش و پس از آن کمیته دائمی توسعه منابع انسانی با هدف رسیدگی به موضوع‌های مربوط به آموزش، توسعه مهارت‌ها، هنر، فرهنگ و ورزش و نیز مرکز توسعه منابع انسانی سارک، عهده‌دار این مسئولیت هستند.
- علوم، فن آوری و هواشناسی: برنامه ابتکار فن آوری پیمان منطقه‌ای جنوب آسیا در حال نهایی شدن است. این ابتکار بر اجرای پروژه‌های منطقه‌ای روستایی که بر زندگی روزمره مردم اثر خواهد داشت، متمرکز خواهد شد. مرکز هواشناسی پیمان منطقه‌ای جنوب آسیا نیز در راستای همکاری در نظارت و پیش‌بینی هوا به منظور کاهش آثار نامطلوب جوی بر زندگی مردم در سال ۱۹۹۵ ایجاد شد.
- مسایل اجتماعی: از جمله همکاری‌های اجتماعی در پیمان منطقه‌ای جنوب آسیا می‌توان به همکاری در زمینه‌های فعالیتهای اجتماعی، بهداشت، جوانان، کودکان و زنان اشاره کرد.
- فقرزدایی: کمیسیون مستقل جنوب آسیا برای فقرزدایی، چارچوبی را برای فقرزدایی از طریق تقویت و بسیج اجتماعی در جنوب آسیا به وجود آورده است. سران پیمان منطقه‌ای جنوب آسیا نیز تعهد خود به برنامه عمل فقرزدایی، شامل راهبرد بسیج اجتماعی، توسعه کشاورزی، توسعه صنعتی براساس به کارگیری نیروی کار و توسعه انسانی را اعلام کرده‌اند.

برخی از مهمترین نهادهای همکاری اقتصادی در آسیا ۷۷

- حقوقی: کنوانسیون منطقه‌ای پیمان منطقه‌ای جنوب آسیا برای مبارزه با تروریسم، با تصویب در مجالس کشورهای عضو از ژانویه ۲۰۰۶ قدرت اجرایی یافته است.

- گردشگری: گروه کاری گردشگری در سال ۲۰۰۴ تأسیس و توصیه‌هایی برای ارتقاء گردشگری ارائه کرد.

۱۰. مجمع گفتگوی همکاری‌های آسیایی (ای سی دی)^۱

مجمع گفتگوی همکاری آسیایی، از نظر تعداد کشورهای عضو، بزرگترین نهاد منطقه‌ای در سطح آسیا به شمار می‌رود. در حال حاضر بیش از دو سوم کشورهای آسیایی عضو این مجمع هستند. اعضای مجمع گفتگوی آسیایی عبارت‌اند از ایران، چین، تایلند، اندونزی، مالزی، ژاپن، کره جنوبی، لائوس، میانمار، ویتنام، فیلیپین، سنگاپور، کامبوج، برونئی، مغولستان، بوتان، هند، پاکستان، بنگلادش، سریلانکا، قزاقستان، تاجیکستان، ازبکستان، عربستان سعودی، کویت، قطر، عمان، امارات متحده عربی و بحرین. به این ترتیب مجمع گفتگوی همکاری آسیایی شامل ۳۰ عضو است.

۱۰-۱. سابقه فعالیت مجمع گفتگوی همکاری‌های آسیایی

ایده مجمع گفتگوی همکاری آسیایی، اولین بار توسط نخست وزیر تایلند در سی و چهارمین نشست وزرای امور خارجه کشورهای آسه آن در سال ۲۰۰۱ مطرح و مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفت.

اولین اجلاس وزرای امور خارجه ای سی دی در سال ۲۰۰۲ در تایلند برگزار شد. وزرای امور خارجه کشورهای شرکت‌کننده در این اجلاس، حمایت خود را از تشکیل و تداوم گفتگوهای همکاری آسیایی اعلام کردند. به دنبال آن، دومین، سومین، چهارمین، پنجمین و ششمین اجلاس وزرای امور خارجه کشورهای عضو به ترتیب در تایلند، چین، پاکستان، قطر و کره جنوبی برگزار شد.

۱۰-۲. عرصه‌های فعالیت مجمع گفتگوی همکاری‌های آسیایی

مجمع گفتگوی همکاری‌های آسیایی دارای دو بخش گفتگو و پروژه است. بخش گفتگو که بیشتر مربوط به برگزاری اجلاس سالانه وزرای امور خارجه کشورهای عضو است، با هدف ارتقاء تعامل و مشارکت وزراء و مقامات رسمی کشورهای عضو پی گرفته می‌شود.

فعالتهای مجمع به شکل پروژه مشخص شده و کشورهای عضو در قالب این پروژه‌ها با یکدیگر همکاری می‌کنند. پروژه‌های ۱۹ گانه اغلب در قالب تحقیقاتی و برگزاری سمینار و کارگاه آموزشی است. این پروژه‌ها عبارت‌اند از: انرژی، فقرزدایی، کشاورزی، حمل و نقل،

1. Asian Cooperation Dialogue (ACD)

بیوتکنولوژی، تجارت الکترونیک، صندوق زیربنایی، مؤسسه استاندارد آسیایی، آموزش مجازی، صنایع کوچک و متوسط، فن آوری اطلاعات، علوم و فن آوری، گردشگری، همکاری‌های مالی، توسعه منابع انسانی، آموزش محیط زیست، تقویت زیرساخت‌های حقوقی، امنیت جاده و بلایای طبیعی.

۳-۱۰. عملکرد و دستاوردهای مجمع گفتگوی همکاری‌های آسیایی

مجمع گفتگوی آسیایی یک نهاد غیررسمی است و ساختارهای آن به شکل نهادینه شکل نگرفته است اما عملکرد و دستاوردهای آن در راستای تعمیق و گسترش همکاری و همگرایی اقتصادی در سطح آسیا مثبت ارزیابی می‌شود. از دستاوردهای این مجمع می‌توان به تدوین پیش‌نویس برنامه اقدام انرژی در چارچوب نهاد یاد شده اشاره کرد. در سایر زمینه‌ها به ویژه در بخش حمل و نقل، آموزش و فن آوری اطلاعات، تبادل نظر بین اعضاء در جریان بوده و کارگاه‌ها و سمینارهای آموزشی به شکل منظم برگزار می‌شود.

۱۱. همکاری‌های اقتصادی کشورهای آسیایی در یک نگاه کلی

از بین ۵۱ کشور آسیایی بیش از دو سوم آنها در موافقت‌نامه‌ها و اتحادیه‌های منطقه‌ای عضویت دارند. ویژگی‌های این اتحادیه‌ها از نظر در آمد سرانه، ساختار اقتصادی، تشابه فرهنگی، همزمانی و جنبه‌های دیگر متفاوت است. با این حال وجود توانایی‌های بالقوه و توانمندی‌های موجود در سطح کشورهای آسیایی، نظیر دارا بودن سهمی بیش از ۴۰ درصد از تجارت جهانی، بیش از ۵۰ درصد از تولید ناخالص داخلی دنیا، ۷۰ درصد از ذخایر نفتی، حدود ۴۰ درصد از ذخایر گاز طبیعی دنیا و سایر مواهب خدادادی، زمینه مناسبی را برای افزایش همکاری در سطح آسیا و نهادهای منطقه‌ای ایجاد کرده است.

کشورهای آسیایی علاوه بر همکاری‌های دو جانبه‌ای که در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و نظایر آن با یکدیگر برقرار کرده‌اند، به ترتیبات منطقه‌ای اقتصادی چند جانبه و گروهی نیز روی آورده‌اند. در جدول (۷) برخی شاخصهای مهم گروه‌های تجاری آسیایی، اعم از بانکوک آسه آن، اکو، سارک و شورای همکاری خلیج فارس، آمده است. با نگاهی به این جدول ملاحظه می‌کنید که اعضای بانکوک (آسیا-اقیانوسیه) در مقایسه با سایر سازمانهای منطقه‌ای، از نظر سهم صادرات و نیز رشد سالانه تجارت در صدر جدول قرار گرفته‌اند. در مورد میزان تجارت درون گروهی، کشورهای عضو آسه آن، بالاترین سهم، یعنی بیش از ۲۶ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. همان‌طور آمار نشان می‌دهد کشورهای عضو اکو، در مقایسه با سایر موارد، از نظر سهم تجارت داخلی و نیز رشد متوسط سالانه تجارت در رده سوم جدول قرار دارند.

برخی از مهمترین نهادهای همکاری اقتصادی در آسیا ۲۹

جدول ۷. برخی مؤلفه‌های اساسی نهادهای همکاری اقتصادی آسیایی (۲۰۰۶-۲۰۰۲)

نام اتحادیه	کشورهای عضو	سال تأسیس (میلادی)	سهم تجارت داخلی اعضای هر گروه	سهم صادرات	نرخ رشد متوسط سالانه صادرات و واردات
آسه آن ASEAN	مالزی، تایلند، فیلیپین، اندونزی، سنگاپور، برونئی، میانمار، ویتنام، لائوس و کامبوج	۱۹۶۷	۲۶/۲	۶/۳۳	۱۶/۵
بانکوک APTA	بنگلادش، هند، سریلانکا، لائوس، کره جنوبی و چین	۱۹۷۵	۱۱/۰	۱۱/۹۸	۲۳/۶
اکو ECO	ج.ا.ایران، ترکیه، پاکستان؛ آذربایجان، قزاقستان، تاجیکستان، ترکمنستان، ازبکستان و افغانستان	(۱۹۶۴) ۱۹۸۵	۷/۶	۱/۸۴	۱۵/۳
شورای همکاری خلیج فارس GCC	امارات متحده عربی، عربستان سعودی، بحرین، قطر، عمان و کویت	۱۹۸۱	۴/۸	۳/۵۲	۱۰/۳
سارک SAARC	هند، پاکستان، بنگلادش، سریلانکا، بوتان، مالدیو، نپال، افغانستان	۱۹۸۵	۵/۵	۱/۳۲	۱۹/۱

۱۲. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

پیگیری همکاری و تلاش برای همگرایی اقتصادی در آسیا مبحثی گسترده است که از چند دهه قبل مورد توجه کشورهای منطقه قرار گرفته است. در حال حاضر قاره آسیا با جمعیتی نزدیک به چهار میلیارد نفر، حدود ۶۰ درصد جمعیت جهان را در خود جای داده و با وسعتی حدود ۹ درصد از سطح زمین، در حقیقت بزرگترین قاره به شمار می‌رود. وجود تنوع، برخورداری از منابع اولیه فراوان و پیشینه تاریخی و تمدنی کهن، اهمیت این قاره را دو چندان کرده است. بنا به دلایل ذکر شده زمینه همکاری‌های مشترک در این قاره قابل توجه است. کشورهای آسیایی، علاوه بر روابط دو جانبه، در گروه‌بندی‌های مختلف اقتصادی آسه آن، بانکوک، سارک، اکو، شورای همکاری خلیج فارس، مجمع گفتگوی همکاری آسیایی با یکدیگر همکاری می‌کنند. این کشورها بزرگترین ذخایر انرژی و بازار مصرف آن و بالاترین رشد سرمایه‌گذاری و خدمات و تولید را در اختیار دارند. بدیهی است در جهانی که به سمت چند قطبی شدن پیش می‌رود، برقراری روابط همکاری منطقه‌ای بین این گروه‌بندی‌های اقتصادی در نهایت به ایجاد همگرایی و انسجام در گستره وسیع‌تر در سطح قاره آسیا منتهی می‌شود و واجد منافع برای آنها خواهد بود.

اتخاذ سیاست تجاری منطقه‌گرایی که به طور جدی در دستور کار دولتها قرار گرفته است، نه تنها می‌تواند اقتصاد داخلی آنها را از رویارویی یک‌باره با اقتصاد جهانی محفوظ نگهدارد، بلکه در ایجاد هم‌پیوندیهای سیاسی نیز از اهمیت شایانی برخوردار است.

در حال حاضر کشورهای مناطق مختلف جهان در تلاش برای رویارویی با آثار جهانی‌سازی، همکاری‌های منطقه‌ای خود را در راستای افزایش رقابت شدت بخشیده‌اند. علاوه بر گروه‌بندی‌های منطقه‌ای که به چند مورد آن در آسیا اشاره شده است، کشورها در مناطق جغرافیایی به تشکیل اتحادیه‌های عظیم اتحادیه اروپا، اتحادیه آفریقا و مجمع استرالیا و جزایر پاسیفیک روی آورده‌اند و از منافع حاصل از این نوع همگرایی و همکاری اقتصادی بهره‌مند می‌شوند. این در حالی است که قاره آسیا به‌رغم برخورداری از منابع بسیار غنی تر و نیز وجود تنوع فرهنگی و اقلیمی و خاستگاه ادیان بزرگ دنیا، از ایجاد چنین همکاری در سطح کلان بی‌بهره مانده است.

در آسیا هم در پی این رویکرد، همکاری‌های اقتصادی در سطوح مختلفی به وجود آمد که از توافقات دو جانبه و موافقت‌نامه‌های تجارت ترجیحی^۱ که در پائین‌ترین سطح توافق‌های چندجانبه است (مانند دی-هشت) گرفته تا موافقت‌نامه‌های تجاری منطقه‌ای^۲ و مناطق آزاد تجاری^۳ را در برمی‌گیرد. سازمان همکاری اقتصادی اکو با ۱۰ عضو در شمال و مرکز آسیا، شورای همکاری خلیج فارس با شش عضو در غرب و شمال غربی آسیا، اتحادیه آسه آن با ۱۰ عضو در جنوب شرقی آسیا، موافقت‌نامه بانکوک (موافقت‌نامه تجاری آسیا-اقیانوسیه) با شش عضو در شرق و جنوب شرقی آسیا، سارک متشکل از هشت کشور در جنوب آسیا و علاوه بر آن مجمع گفتگوی همکاری آسیایی با عضویت ۳۰ کشور آسیایی، از تشکل‌های منطقه‌ای در این قاره هستند که در حوزه‌های مختلف اقتصادی، همکاری‌های مناسبی را با یکدیگر دارا می‌باشند.

بر این اساس، کشورهای آسیایی می‌توانند در حوزه‌های انرژی، تجاری، مالی، حمل و نقل و ایجاد شبکه‌های مواصلاتی و ارتباطی، تبادل فن‌آوری ارتباطات و نیز گردشگری، گسترش سرمایه‌گذاری، همکاری‌های خود را توسعه داده و زمینه لازم را برای ایجاد جامعه آسیایی آماده کنند. ایجاد جامعه اقتصادی آسیایی با هدف همکاری و در نهایت همگرایی اقتصادی، می‌تواند برای همه کشورهای منطقه منافع اقتصادی و در کنار آن منافع سیاسی در پی داشته باشد. بر همین اساس، ایران نیز با اتخاذ رویکرد برون‌گرای خود می‌کوشد تا با برقراری همکاری‌های دوجانبه و چندجانبه و نیز مشارکت فعال در پیمان‌های منطقه‌ای موجود به تحقق اهداف یادشده عینیت بخشد.

-
1. Prudential Trade Agreement (PTA)
 2. Regional Trading Arrangement (RTA)
 3. Free Trade Agreement (FTA)

منابع

الف) فارسی

- پاکدامن جامی، مرتضی (۱۳۸۶)، «خانه مشترک آسیایی»، همشهری دیپلماتیک.
- حسن پور، یوسف و همکاران (۱۳۸۵)، «تدوین راهکار مذاکراتی ایران در تجارت با کشورهای عضو دی هشت»، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی.
- حسینی، میرعبداله و همکاران (۱۳۸۳)، «طرح تحقیقاتی آثار اجرایی موافقت‌نامه تجاری اکو بر تجارت خارجی ایران»، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی.
- زاغیان، محمد و همکاران (۱۳۸۵)، «ارزیابی اثرات پیوستن ایران به موافقت‌نامه بانکوک»، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی.
- شیخ حسینی، کامبیز (۱۳۷۵)، «اکو یک دیدگاه منطقه‌ای»، تهران: وزارت امور خارجه.
- کولایی، الهه (۱۳۷۹)، «اکو، همگرایی منطقه‌ای»، مرکز پژوهشهای علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه.
- مرادی، سید مهدی (۱۳۸۲)، «بررسی مقایسه‌ای اهداف اکو با دیگر نهادهای منطقه‌ای»، وزارت امور خارجه.
- مرزوقی، حسن (۱۳۸۲)، «بسط مبادلات تجاری در اکو از طریق کاهش تعرفه‌ها»، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی.

ب) انگلیسی

UNCTAD, Handbook of statistics (2006-2007)

ج) سایتهای اینترنتی

- www.aseansec.org (2006-2007)
- www.eco.org (2006-2007)
- www.gcc-sg.org (2006-2007)
- www.imf.org (2006-2007)
- www.saarc-sec.org (2007)
- www.unescap.org (2007)

پښتونستان ښار علمي او مطالعاتي فریښی
پرتال جامع علوم انسانی